

Л. бр. 2817/17
П. б.

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС
ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

издаје
А. БЕЛИЋ

УРЕЂУЈУ:
А. БЕЛИЋ, СТ. М. КУЉБАКИН, СТ. ИВШИЋ и ФР. РАМОВШ

КЊИГА XVII

ШТАМПА ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
БЕОГРАД, 1988—1989

високо ценило старца Теодосија и схватало прави значај овог скромног талента који се целог живота задовољавао положајем обичног јеромонаха, пуштајући испред себе на истакнуте црквенонадминистративне и политичке положаје своје савременике практичнијег духа, као што су били Данило, Никодим, Калиник, Теодул, Гервасије, Симеон, Никола, Сава, Јефрем и други који су обилазили Теодосија, пењући се преко места еклисијарха и економа до игуманске, епископске па и патријаршијске части. Као књижевник Теодосије је стекао признање још за живота: из 1336 године сачуван је датирани подatak о томе да је старац Теодул у Карејској ћелији преписао Теодосијево Житије св. Саве.

Изгледа да су поменути велики Хиландарци из прве половине XIV века учинили своја имена популарним у манастиру, јер у списковима из друге половине истог и из почетка XV века налазимо неколико Никодима, Гервасија, Теодула, Матеја и Теодосија. Ниједан од њих не би се могао идентификовати с поменутим старцима претходног доба. Тако на пр. у списку из седмог деценија XIV века налазимо Теодосија еклисијарха, три Теодосија попа, једног Теодосија дијака, Теодосија игуменарха и Теодосија вагенара. Дужности и положаји ових монаха отстрањују сваку могућност да у њима тражимо бившег старца и манастирског башту који је умро, вероватно, ускоро после 1348 године, кад је последњи пут споменут у својству заслужног манастирског пензионера. Ако је Теодосије, заиста, дошао у манастир пре 1292 године (а то би требало претпоставити не само према податку о утисцима из Жиче, већ и по томе што се позива на људе који су познавали св. Саву), онда би њему 1316 године, кад је први пут назван попом и старцем, требало да буде најмање око 40 година, а вероватно и више. У том случају 1348 године Теодосију би било између 70 и 80 година.

Таква старост у Светој Гори и сада није реткост, па би се у наведеним хронолошким границама лепо дали средити сви сачувани подаци о старцу Теодосију, с врло великим вероватношћу о његовој идентификацији с аутором Савине биографије. Али у том случају морамо напустити хипотезу о идентификовању мниха Теодосија са спаном Теодором, калиграфом, који је 1263 године преписао Шестоднев Јована Егзарха и који је, према домишљању Костићевом, био ученик Доментијанов.

Владимир Мошин

Мешање речи

1) *бӯйаши* (= лупати) = *бӯбаши* (= бӯбњати) + *лӯйаши*; *бӯйнүши* = *бӯбнүшти* + *лӯйнүшти*; *бӯйашти* = *бӯбнүшти* + *лӯйшти*.

2) *буrlıkašti* („plakati ričuci“, Rj.¹⁾) = *бӯчашти*, *бӯкашти* + *урлікашти*. Даничић каже: „Postaňem će biti od tur. *burumlak*, previjati se od *bola*, pa se to značenje promijenilo onako kao u *kriviti se*, koje osim pravog značenja znači i *rikati kao goveče*“ (Rj. I 741). Кад би се узело да ова реч има везе са споменутом турском, требало би је протумачити као *burumlak* + *урлікашти*.

3) *вёднүши* (= видети) = *вїдешти* + *илёднүши*.

4) *гвіриши* (= „upirati oči и što“, „čitav dan gviri u knigu“, Rj. III 521) = *гвериши* + *гњирити*. Будман каже да „може бити сродно s gverok“ (Rj. III 521).

Можда је и гњирити („види gviriti i níriti; Rj. III 228“) постало од *гвіриши*, *илёдаши* + *њирити*, али је питање да ли је *њирити* старије него *гњирити*. Маретић у Rj. VIII 283 каже за *њирити*: „isto što gníriti, od čegá je i postalo (на почетку је otpalo g)“, а у Gramatici (стр. 57) каже да није јасно *г*, „у gníriti pored níriti“.

5) *глімбаши* (= гамбати, „hoditi teturajući“) = *глібашти* („hoditi, gaziti po glibu“, Rj. III 196) + *гамбати*, тј. ходити по глиби гамбајући („Jedva kroz ovo blato glimbam“, Rj. III 197).

6) *гмеждити* (= гњечити) = *гњечити* + *междити*. „Glagolu mežditi nema potvrde“ (Rj. III 213), али постоје именице *межденик* и *гмежденик*. Даничић наводећи реч *мезга* и др. каже: „може бити да ovamo ide u značenju gnječiti s pridjevenim sprijeda (još nepoznatim) *g*: *gméžditi*, *gmeždénik*, i bez *g* *meždénik*“. (Kor. 169). Маретић у Rj. VI 639 каже да је глагол *гмеждити* „postao od

¹⁾ *Rječnik Jugosl. Akad.* Из овог и из Вукова речника (=С. Рј.) узете су речи о којима се говори у овом раду; за неколико речи које нису узете из тих речника казаће се где се говоре.

mežditi primivši (s neznana razloga) na početku *g*, a у Gramatici (стр. 57): „Nije jasno *g* u *gmeždenik* pored *meždenik*“.

7) *гњечити* = *гњесити* + *мечити* (= гњечити). Будмани у Rj. III 221 каже: „Или је сродно коријену глагола *gnesti* или је основа *gnec* сама ономатопеја“. Бернекер (као и Даничић, Кор. 68) ставља гњечити под *gnęto*, *gnestī* (Sl. Wört. 311), али не тумачи одакле овој речи чи.

8) *издрељити* (очи) = *издрéчити* (бр. 83) + *избрýлитьи*, *избéльитьи*.

9) *кљаштрити* (говори се у Дубр.; у Боки Кот. *kǎštřití* са истим значењем) = *кљаčтити* (činiti да ко буде kļast, Rj. V 94) + *каштрити* (у значењу: сећи гране на дрвету; венец. *castrār* у сличном значењу).

10) *љđити* („*udariti* jako“. „Riječ је onomatopejska“, Rj. VI 265) = *љуснити* (= *udariti* koga, Rj. VI 321) + *ћđити* (= *ударити*). Ова реч могла је постати и од *љеснити* + *љђити*. Истина, у речницима се не каже да *љеснити* има значење *ударити*, али по С. Рј. *љеснити* и *љеснити* имају исто значење, а по Rj. *љуснити* има значење *ударити*, из чега се може закључити да вероватно и *љеснити* има таково значење поред значења „*pasti s bukom*“, које имају оба глагола. Даничић наводећи речи: лопата, лопар и др. каже: „може бити да овамо иде и зnačenju *udarati*, sa dodanim *j* glasu *I*: *ljđipiti*“ (Кор. 176).

11) *набраскати* (= намрскати) = *нàбрати* (= načiniti nabore) + *намрскати* (= *набрати*).

12) *надундјурити* се (= наједити се. Говори се у Лепет. Б. Кот.) = *нàдути* се („и prenesenom smislu, obično o oholosti, rijetko o rditosti ili o drugom čemu“, Rj. VII 310) + *дјурити* се (= спрдити се).

13) *нунинати* (= спавати) = *нунити* + *нýнати* (= спавати); биће и *нýнати* (= љуљати) = *нýнати* + *љýљати*, а *нунити* = *нинити* + *љýљати* (настали као речи под бр. 46—76 и 90—95).

14) *одјездрити* = *одјездити* „jezdeći oticí“, Rj. VIII 604) + *одједрити* „jedreći oticí“, Rj. VIII 599; у Вукову рј.: *одјेđдрити*, *одјéздити*. Све три речи употребљавају се у Дубровнику у значењу *отиштовати*. *Одјездити* је добило значење *отиштовати* онде где се најчешће путовало коњем, а *одједрити* у приморју, где се најчешће путовало једрилицом. У Дубровнику се укрштају говори једних и других, па се то укрштање види и у овој речи.

15) *очерéушати* (= очепушати) = *очерéпати* + *оче́пушати* (= очупати, очерупати).

16) *таштрити* се [= журити се, старати се; „isto što паštiti se (s nejasnim -r-)“] = *тàшити* се + *журити* се, *прешити*; *старати* се.

17) *сáровати* = *сáроđити* + *сáвити*. Даничић мисли да је ова реч постала од кор. „staru od star“ (Кор. 277); не каже одакле даљи слогови у овој речи.

18) *тùшнити* (= тутнути 2) = *тùснити*, *тùшнити* + *ћùшнити*.

19) *ћđити* (= ударити) = *ћđкati* се („и šali jedno drugo udariti“, Rj. II 142), *ћđхати* се („бити се мало“, С. Рј. 786), *ћđхнити* се, *ћđшek* (= „udarac, tur. kötek, batina“, Rj. II 143) + *лùйтити*.

20) *урликати* = *урлати* + *рúкати*, *вýкати*; од мешања истих речи на други начин постало је и *урлáкати*.

21) *фїшати* (= хитати) = *фàшати* (= хватати) + *хїшати* (= хватати). Могло би се претпоставити да је ова реч постала преко **хвишати*, али би и њу требало протумачити контаминацијом *хвдшати* + *хишати*.

22) *цùбати* се = *цùљати* се, *цùцати* („od mag. cocō“, Rj. I 857) + *зùбати*. Даничић у Rj. I 856 каже да је *цубати* се „postaćna tamna, može biti istoga kojega i cebati“; за *цёбати* каже да „може бити od tal. *cimbellare, padati*“!

23) *цùљати* = *цùџати* (= љуљати) + *љùљати*. Даничић у Rj. I 857 постање речи *цулјати* изводи из тал. *cullare!*

24) *цùџати* (= куцати) = *цùкати* („vidi kùcati, od čega je i postalo premjestivši glasove“, Rj. I 858) + *кùџати*. Даничић каже да је глагол *цуџати* постао на тај начин што је глаголу *цукати* „promijeneno *k* na *c* kao i *dem*“. (Rj. I 857).

25) *чаврљати* = *чаварјјати* (= бунцати; венец. *zavarjar*) + *брблјати*. Даничић у Rj. I 918 каже да је *чаврљати* „postaćem od glagola koji sam ne dolazi a glasio bi čavati“. Маретић мисли да је рј. особити наставак у овој речи (Gram. 346).

26) *шеврљати* = *шёвельјати* + *врљати*. Даничић мисли да је ова реч постала од кор. *sa* и *var* (Кор. 211, 195).

27) *шеврđати* = *шёвельјати* (= врдати) + *врđати*.

28) *Шврндати* („по кући којешта преметати и тражити“) = *шеврљати* („по кући којешта радити“), *шевельјати* + *врдати*, *врндати*, у којој се речи могло осећати значење окретања (из којега се и развило значење речи *врндати*) као у речи *врндуљи* (= „самотоври точкови као воденично камење, или кола у таковијех точкова“, С. Рј. 79).

29) *бйсшијерна* (= бунар, убао) = *бùнár*, *ўбао* + тал. *cistérra*. На овај начин могло је постати и *брсшијерна* (Столив, Бока Кот.).

ако није постало метатезом од *бистијерна* преко **бристијерна* или **бирстијерна*. Бернекер мисли да је *бистијерна* у вези са венец. *pusterna* и нашим придевом *бистар* (Sl. Wört. 138), на чији утицај је помишиљао и Х. Шухардт.

30) *гânца* (= канџа = ганач) = *гâнач* = (*ганџа*) + *кânџа*.

31) *глубања* (= *lîbaña*) = *глава* + *лубања*.

32) *клобук* (= клопац, бобук) = *клôпaц* + *бôбûк*. Да је реч *клобук* у овом значењу другојачијег порекла него у значењу *шешир*, показује и разлика акцента како га је Вук забележио. Можда је стварању ове речи допринела и тур. реч *köbük* (Бернек. Sl. Wört. 475).

33) *кôлиба* = нгр. *калуба* + *испѣба*. Овако се може објаснити б наместо в у овој речи и није потребно претпостављати да је ушло у славенске језике преко неког другог језика. Ови појмови су у нашем језику врло блиски, а у старосл. и руском још ближи (Бернекер Sl. Wört. 436).

34) *колôтур*, *колôтурићи* = *kôтур*, *кошùрићи* + *коло*.

35) *лûшија* (= цијеђ) = *лûг* (= цијеђ) + тал. *lisci(v)a*. У Бернекерову речнику (стр. 748) стоји да је ова реч из тал. *lisci(v)a*, али се не објашњава одакле у њој вокал *u*. Да је она постала мешањем са речју *луг* показује и реч. *лûкија* (= цијеђ, Rj. VI 125) постала такође од *луг* + *lisci(v)a* (и је испред с асимилацијом прешло у *k*), ако *k* није од мешања са *луксија*. У Дубровнику се говори и *лûкија* (које није забележено у А. Rj.). Ово је такође могло постати од *луг* + *луксија*, али и од *луг*, *лукшија* + венец. *lissia* (у Боки *лисија*). Није искључено да је и ликсија постало од *лисија* + *луг*, *луксија*, *лукшија*. И свршетак речи је ближи венецијском.

36) *пâталица* = *пâтарица* („*štaka*, *tolaga*. Iz novogrč. πατερίςα“, Rj. IX 699) + *пâлица*.

37) *срâбац* (= врабац) = *сврâчак*, *срâчак* + *врâбац*. Даничић наводи ову реч поред речи *врабац* (Ког. 318), али не казује одакле у њој *c*.

38) *фрâчак*, -*ча* (= врабац; у Лепет. Бок. Кот.) = *фрâбац* (= врабац) + *сврâчак*, *срâчак* (у Rj. Ивек. и Броза, II 515) означен је *сврâчак* као *emberiza hortulana*, а требало га је означити речју *lanius*; за сврâчака се на истом месту каже да је „*mala crvenkasta ptica*“, што такође није тачно; ова је птица нешто већа од врапца, а по боји се од њега толико не разликује.

39) *фрâнцика* (= прânцика и цванцика) = *фрâнак* + *цвâнцика*. Ову реч је Вук забележио у Црној Гори (С. Рј. 824). За време

Наполеона, када је Бока Которска била под Француском влашћу, Црногорци су имали прилике да, тргујући са Боком, упознају франак. Доцније, када је Боком завладала Аустрија, упознали су цванцику („*Zwanziger*, стари аустријски сребрн новац од 20 старијех крајџара, 0,80 дин.“).

40) *шêсти* (чињеши шêсте: правити разне изразне покрете; говори се у Боки и Дубровнику) = *шêне* (чињеши шêне, правити изразне покрете нездовољства; говори се у Боки и Дубровнику) + тал. *gesti*.

41) *шийода* (у Лепет. Б. Кот.: *шийода*, *брокун*) = *шийла* (тал. *spillo*; *сигуреца* = *ago di sicurezza*) + *чиода*; *чиода* је постала од *chiodo*, по венецијанском изговору гласа *chi* као *ci*. И *шийла* и *чиода* и *шийода* добиле су женски род према нашој речи игла, јер све те речи означују разне врсте игала. Даничић каже за чиоду: „може бити од сред. нем. *spilte*, *iver*. *isporedi špioda*“ (Rj. II 38).

42) *шийлаг* = *шийла* + *брлог*.

43) *чûшљав* (неочешљане косе, чупав) = *чûпав* + *кûшљав* (= замршен; међу осталим говори се „и о ћеладету и којега је замршена, неочешљана, коса или брада“, Rj. V 835).

44) *крайдимице*, *краймице* = кришом, *крайјући* + *крадимишћe*. Даничић ову реч наводи међу речима изведеним из глагола *кришти* (Ког. 267), али не каже одакле јој *d*.

45) *дјунkle* (= дакле; у Лепет. Б. Кот.) = тал. *dúunque* + *дâклe*; *донkle* (М. Храсте Čak. *dijal. ost. Hvara*, стр. 47) = венец. *donca* + дакле.

46) *вèхнути* (Лепет. Б. Кот.: *увехнјûш*, *превехнјûш*) = *вèхнути* + *сахнути*. у С. Рј. поред речи *усахнути* стоји: „(у Боци) *vide* увехнути“, из чега се види да су се помешала значења ове две речи.

47) *дерјати se* („augmentativ glagola *derati se* od чие основе *der* постаје неobičnijem sufiksom *upa*“, Rj. II 344) = *дेरати se* + *јуши*, *вайши*.

48) *искобељати se* из нечега (= ископељати се) = *искобељати se* + *избавити se*.

49) *колимбати* („*lužati se* — *isporedi kołebati*“, Rj. V 205) = *колебати se* + *климати*.

50) *набокијети* (= наботити, надути се, отећи) = *набошити* (старослов. *ботъти*) + *нâбрекнити* (отећи, набујати, надути се).

51) *накéрити se* (= накривити се; у Лепет. Б. Кот.) = *накéрити se* + *накривити*.

52) очејрљати (= ограпсти) = очејрљати (= ограпсти) + *ограпстии*.

53) патрјати „као радити (*шрговати*), handeln, ago: ја тијем (н. п. чохом) не патрјам; он с њиме нешто патрга“. (С. Рј. 507). = *фатіпаташи* (тал. *faticare*) + *шрговати*; са заменом *ф* са *п* (у Дубр. *паштажни* или *фаштажни* дан = радни дан).

54) разјути = раздрити + сјурвати, обурвати, разрушити. Даничић каже за реч *разорити*: „gdje gdje se govori i u mjesto o (može biti pometnjom): razuriti, razurati“ (Кор. 13); *разјути* још боље показује везу са *сурвати*, јер је прешао и у глаг. врсту у коју снада *сурвати*.

55) удуречити се (= укочити се; „у Боци“, С. Рј. 795) = *уко-речити се* (= укочити се; у Лепет. Б. Кот.) + *индјути се* (Лепет.; тал. *indurire*).

56) фрбрљати (= брњлати) = старосл. *фѣфати*, *фофлати* (у Дубровнику и Боки *фѣфлати* = рђаво чељаде које свашта брњле; *фафлати* = којешта брњлати) + брњлати, мрмљати.

57) черјати („као չipati na sitno, osobito pernato ili kostmato“) = չipati + Աերյատи.

58) мусроманин, мусроман (= мусломан) = *муслoman* + *Түрчин*. Ова два појма се у народу мешају; осим тога ове две речи су се често једна поред друге изговарале; у С. Рј. пример поред речи *мусломан*: На Бошњаке Турке *мусломане*.

59) *Паћаршија* (= патријаршија) = *патријаршија* + *Пећ*. Ово је могло настати и на тај начин што се изгубило *ри* у средини речи, али у том случају мора се претпоставити и претварање *шј* у *ћ*. Да је узрок скраћивања ове речи била сама њена гласовна структура, био би се пре добио облик **патијаршија* (где се могло изгубити *р* због *р* у следећем слогу), или **патаршија* (где се могло изгубити *риј* због следеће сличне групе гласова *риј*). Највероватније је да је главни узрок њена преиначавања стално довођење у везу речи *патријаршија* са речју *Пећ*, које се види и из примера поред ове речи у С. Рј. 507: „Саградише високе Дечане, *Паћаршију* више Пећи равне“.

60) *provìdур* = *прòвизùр* (*provisore*) + *ven.* *proveditòr*, или је *прòвизур* нар. етимологија према *прòвијешти* (тал. *provvedere*), од које је речи и добила акценат *прòвизùр* (ако је тачно забележен у С. Рј.), јер би иначе морало гласити *прòвизùр* према талијанском акценту ове речи.

61) *Скашар* = *Скàдар* + *Кòшор*. „Ој *Скашаре*, мој бијели граде“ (С. Рј. 707). Вук мисли да „неће бити *Скадар*, него *Кошор*, *Cattaro*“.

62) *стабадљика* (= стабљика = бадрљица) = *стàблъика* + *бадрљица*. Даничић ову реч ставља поред речи *стабљика* (Кор. 274), али не каже одакле у њој д.

63) *шàлла*, *шјàлла* = тал. *sciarpa* + *шàл*, *шјàл* (*sciallo*).

64) *ваздàкадњи* = *вàздашњи* + *свàкад*.

65) *дùбок* = *дùбок* + *висок*. Појмови *дубок* и *висок* близки су: они означавују исти правац гледан из различитих тачака; на пр. ономе који стоји на дну дубока бунара и спрема се да се почне пењати навише чини се да је бунар висок, а ономе који је на његову врху чини се да је дубок. Тако се и за реке када набујају рече да је вода порасла и да је толико и толико *висока*. На сличан је начин постала и реч *нуз* (Марет. Gram. 66). Да се овде ради о мешању појмова показује то што се ова реч понекад узима „и знаћењи priјedloga niz“ (Рј. VIII 271). Појмови *уз* и *нуз* могли су се лако помешати: они показују противне смерове, али у истоме правцу. Што је једноме узбрдица, другоме је низбрдица.

66) *цирномањасш* = *цирномасш* („срне masti, crn, Rј. I 846) + *цирњашан*, *цирњахан*. Овим мешањем добио се наставак *асш*, који је придеву *цирномасш* дао умањено значење, а избегла се какофонија која би настала у речи **цирномасш-асш*.

67) *баврљати* (= „ići које kuda“, Rј. 212) = *бавити* (= боравити, Rј. I 212) + *врљати*. Даничић мисли да је ова реч турског порекла (*warylmak*), али у исто доба сумња да би се могло „misiliti, da je postaњem od baviti (као *čeprlati* od *čipati*), tako da bi u glavnom značilo: biti sad ovdje sad onđe“ (Rј. I 212). Овако значење реч *бавити* могла је добити кад се спојила с речју *врљати*: бавећи се негде врљати, или: проводити живот („bavití život“, Rј. I 212) у врљању.

68) *бéльши се* = *бéчиши се* + *бульши* (очи), тј. бечити се и буљити очи у исто време. Даничић ову реч доводи у везу са „*bio, bijela, preko supst. beļa*“ (Rј. I 230).

69) *вркочиши се* („као *боносишши се*, или *киџошиши се*“, С. Рј. 79) = *вршјешши се* + *кочиши се*.

70) *ињавиши* = *ињечиши* + *дáвиши*. Значење је речи *ињавиши*: „*pritiskivati* tako da objekat postane mekši — *ispredi mečiti*“, затим значење „*daviti, klati*“, (Rј. III 221). Пошто су се помешале

речи *ињечити* и *давашти*, није чудо да се речју која је из њих постала означује и један и други појам. Ова су два појма блиска и често су долазила у везу, што се види и из примера: „Druge gneče i dave“, (Rj. III 222). Мало помало су се та значења сасвим помешала, а затим се развило и значење „иорсе таџити“, (Rj. II 221).

71) *трапнути*, („malo ogrepsti“) = *трејстти* + *жаднути*, *бђунути*. Будмани каже: Nejasna постања: jamačno je deminutivni glagol, i постаје nastavkom *c*, može biti od korijena *grab* glagola *grabiti*“ (Rj. III 359).

72) *тушити* = *туша* + *душити*. Будмани каже да „постaje од 1. *гуша* prema *dušiti*“, (Rj. III 515), али с истим правом могло би се рећи да је постао од *душити* према *туша*; још већим, јер је превладао акценат речи *душити*, иначе би се очекивао акценат као у *kȳka kȳkити*.

73) *депати* (= ударати) = *декати* (goniti koňa govoreći *de*: шта га дечеш, удри га батином“, Rj. II 333) + *лупати*, јер се често догађа да се коњу говори *де* и да га се лупа у исто време. У Лепет. Б. Кот. и глаголи *декати* *декам*, *надекати*, *издекати* добили су из истог разлога значење *лупати*. Будмани каже: „коријен *dep* biće načinjen po glasu što postaje od *udarca*“.

74) *деречити се* (= дерати се; у Дубр.) = *дерати се* + *бечити се*.

75) *зирјукљати се* = *зирчиши се* + *тука*, *згучиши се* („савити се у гуку“, С. Рј. 215); По С. Рј. 214 изгледа да је ова реч нарочито склопљена за загонетку: „Гргур, мргур згргукљала ти се цријева докле не угонеташ“ (С. Рј. 214); *ља* је добила према глаголима: *замошљати*, *запељлати* који имају слично значење. У овој речи, чије значење није назначено у С. Рј., сакет је израз: *зирчиши се*, *згучиши се* у *туку*. Да *зиргукљати се* значи *зирчиши се*, види се и из ове исте загонетке казане мало друкчијим речима: „Грч па грч, згрчила ти се душа, ако ми не одгоненуо“. У речи *тргур* крију се речи *трабав* и *турав*; ту је савијено гвожђе из којега су направљене карике верига претстављено као да је *трабаво*, *тураво*; ове речи крију се и у пријеву *тргурав*: *тргураве* (коврачсте) косе завијене су те претстављају *трабаве*, *тураве*, тј. криве линије. Тако је и срп, зато што је свинут, у загонеци „Гураво прасе све поље опасе“ (С. Рј. 112) упоређен са гуравом свињом. *Мргур* је у загонеци „Гргур мргур“ постало од *мрк*+*турав*, *тргур*, јер су вериге над ватром мрке, црне од чаје. Према томе *тргур*, *мргур* значи *мрки*, *турави тргур*; *тргур* се може схватити и као мушки име *Тргур*; онај који је измислио ову језичку, етимолошку загонетку,

вероватно је и мислио на то име дајући му значење: грбав и гурав; тако су у речима *тргур*, *мргур* вериге упоређене са мрким и грбавим човеком (Гргуром). И у реченици „згргукљала ти се цријева“ налази се слика верига; оне се ту успоређују са згрченим цревима.

76) *издречити се* (= „razvikati se, izdrijeti se“) = *изздријешти се*, *издерасти се*, *дречати* + *избечити се*, или је постало од *иждрачити* (н. п. очи) + *избечити* као у примерима под бр. 46—66; од овога је према *избечити* направљено *издречити* (очи).

77) *изнеморити се* (= изнемоћи) = *изнемоћи* + *уморити се*. Даничић ставља ову реч поред *уморити* (Кор. 160), али не казује одакле у њој не, које јој не дава обрнуто значење као другим речима (тако и *незгаман*, 95).

78) *искобељити* (очи, „види iskobeciti“, Rj. III 886) = *исколачити*, *искобечити* (очи) + *избељити*, или је постало од *искобечити* + *избуљити* као у примерима 46—66.

79) *искобећити* (очи, „види izbečiti“, Rj. III 886) = *исколачити* + *избечити*. Овакав постанак ове речи вероватан је и због тога што не постоји *кобечити*. У Rj. је овај глагол протумачен као *из-кобечити*.

80) *искойрцати се* (из чега) = *искодати се* + *врџати се*, тј. ископати се из нечега врџајући се; тек од овог тренутног глагола направљен је трајан *којрцати се* са значењем: врџати се копајући ногама, и рукама (тако је на пр. постало од свршеног трајни глагол у познатом примеру *пенрати* од *спенџати*, тал. *spendere*, који је у нашем језику схваћен као *с-пенџати*). Будмани каже за *којрцати се* да је можда „срдно с корарати“ (Rj. V 309), али за *којарати* каже да је непозната постања, а не доводи га у везу са глаголом *којати* од којег је постало као што је *цртјарати* постало од *цртшати*.

81) *којрљати се* (= копрјати се) = *којрцати се* + *врљати*. *Искойрљати се* (из нечега) изведен је из *којрљати* или је самостално постало од *искойрцати се*, *искойати се* (из нечега) + *врљати*, тј. ископати се из нечега врљајући. *Исковрљати се* (из нечега; Лепет. Б. Кот.) = *искойати се*, *искойрљати се* (из дуга, потребе, Rj. III 890), *искойрцати се* (из нечега) + *врљати*, заправо: ископати се из нечега врљањем. У Боки постоји и реч *којрлати* (на пр. ногом) направљена од *којати* (*udarati ногом по земљи*“, Rj. V 295) + *врљати*, тј. копати ногом врљајући тамо амо.

82) *намркосити се* на кога (= намргодити се) = *намргодити се*, *намркнутити се*, *намршишити се* + *оксити се* на кога.

83) *шалабӯкаши* (= лупати) = *шаламбас + бӯкаши*, тј. лупањем правити такову буку као да се удара у таламбас. У *шарлабӯкаши* уметнуто је ради ономатопеје *p*, добивено мешањем са *әрлаши*, *вәрдаши*, *ләрмаши* и другим речима за исказивање јачих или слабијих шумова: *брюјаши*, *урлаши*, *урликаши*, *грмјеши* итд. у којима се налази глас *p*.

84) *шрзмаши се* (= „отимати се око шта“, С. Рј. 772) = *шрзаши се + әшшимаши се*.

85) *чейрљаши* (= чепркати „su čim je i постања jednoga“, Рј. I 942) = *чейпаши + врљаши*, тј. чепркати врљајући тамо амо. Џаничић каже да је „*чепрљати od чепрати*,“ (Рј. I 942), али не тумачи одакле рља у овој речи.

86) *гуја* = *гүшшер + змија* (Лепет. змија). Такво име могла је најпре добити змија која је по нечemu потсећала на гуштера, а можда се та сличност оснива на народном веровању да змија има ноге („Крије као *гуја* ноге“ С. Рј. 111). Такова змија замишљена са ногама сличила би гуштеру. Можда није сасвим случајно што Вук ово народно веровање износи код речи *гуја*, а не код *змија*. Тумачећи ову реч Будмани каже да „bi moglo biti hyp. *gušter*“ (Рј. III 495), али да је хипокористик од *гүшшер*, ова би реч била мушки рода, а у јужним крајевима имала би наставак *jo*. Није вероватно ни да је постала од *гүшшерица*: хипокористик од *гүшшерица* требало би да означује гуштерицу, а не змију, тим пре што је змија опасна, а гуштерица није („Кога је змија клала и од гуштерица га је страх“); ублажујући појам змије хипокористичким обликом речи могло би се некако доћи до појма гуштерице, али ублажујући појам гуштерице не може се никако доћи до појма змије, коју народ зове и *неноменица* и *поганица*; због истог разлога не може ова реч бити ни „hyp. *gusjenica*“ (Рј. III 495). Глиста се могла назвати гуја зато што по облику сличи на малу змију.

87) *млаква* („вода или бара, која се зими не смрзава“, С. Рј. 376) = *млака + ләква*. Могло би се мислiti да је реч *млаква* постала од *млака* („као слатина, где вода пишти из земље“, С. Рј. 376) + *локва*, али би се у том случају у овој речи очекивао акценат „, јер обадве речи имају такав акценат; стога ће пре бити *млака* (одр. прид, жен. рода) + *локва*, јер таква вода зими изгледа млака; ова се реч могла направити или на тај начин што је у речи *млака* ушао глас *v* из речи *локва*, или што се почетак речи *млака* спојио са свршетком речи *локва*. Али она би се могла схватити

и као сложеница, иако у сложеницима нијесу познати случајеви отпадања почетног слога другог саставног дела речи као што би овде био случај. Испадање два слога могло се извршити и због тога што сличност слогова *ла* и *ка* са слоговима *ло* и *ква* може дати повода за њихово губљење дисимилацијом [тал. do(mani)mattina], а реч *мәтиқва* („А. Речи ми у један пут тиква и мотиква. Б. Мотиква“. С. Рј. 382) показује нам да се по народном језичком осећању у оваком случају могу речи овако саставити.

88) *мүколъ* („білка која se зове i kukoł“) = *мүка + күколъ*. Маретић у Рј. VII 145 говори о значењу ове речи, али не говори о њену постању. Међутим постање ове речи контаминацијом речи *kukolъ* и *мүка* објашњава и њено значење; то је мүка која је постала од куколја. Маретићево мишљење да је Микаља можда криво схватио значење речи *мүколъ* могло би бити тачно, али с обзиром на близост појмова куколја и муке која се од њега добива нијало чудно ако је ова реч означавала и куколј.

89) *шаландара* („женско које свашта говори“, С. Рј. 753) = *шаламбас + ландараши* (ландати језиком, брљати); овде се успоређује говор са лупањем у бубањ; слично у С. Рј. 347: „лупати којешта, тј. говорити“, затим глагол *бүбњаши* („ударати у бубањ. — 2) бубњају људи, тј. говоре којешта јавно“ С. Рј. 47). Именница *шаландара* настала је као *лабара* од *лабараши* („говорити mnogo i bezobrazno“ Рј. V 859).

90) *главрњаши* („vide врљати“ С. Рј. 90, „види glaviňati“ Рј. III 185) = *главињаши* („hoditi тамо амо bez posla, tumarati“ Рј. III 180) + *врљаши*. Џаничић ставља ову реч међу речи изведене из *глава*, али не каже одакле јој рњ. Маретић то сматра као наставак „ispred infinitivnog -ati“ (Gram. 346).

91) *коврљаши* (= ваљати, котрљати) = *кошрљаши + вршјеши*. Да је *коврљаши* постало на други начин него *исковрљаши се* (бр 81), види се по значењу ових речи. Будмани каже за *коврљаши*: „Postaњe nije jasno: kao da su se sastale osnove od *kotrļati* i *vŕjeti*, a *vidi* i *kovrtac*.“ (Рј. V 413). У низу других сличних случајева који су у овом раду наведени постање ове речи не изгледа нејасно.

Именница *ковршач* могла је постати од *котшач + вршјеши*, јер ковртач (колутић „што се њиме листови од тијеста сијеку“ С. Рј. 291) има котач који се окреће кад се њиме ради. Али ова реч могла би да буде и сложеница *ко-вршач* као и речи *ко-вишлац*

(и *коврлати*), *кđ-вршань*, *за-коврнуши* и сличне у другим словенским језицима (руски *кб-вороть* итд., Бернекер: *Sl. Wört.* 532), међу које иду и речи *коварчаш*, „*корца se, kovrila, kovrcan*“, Миклошић: *Vergl. gram.* II 157, 384, Даничић: *Korijeni* 31, 207, 202, 195); само, ово *ко* не би требало схватити као предлог *ко*, него као именицу *коло* којој је слог *ло* отпао у сложеној речи; ове речи претстављају нешто што се савија, врти у коло, па су настале на исти начин на који и речи; *коловрат*, („*оно што врти kolom ili ono na četu se kolo vrti*, Rj. V 216), *коловратати* („*радати sunovratice*“ Rj. V 217), руски *коло-вороть* итд. (Бернекер: *Sl. Wört.* 548); оваког је постања и *коваршљ* као и *коварца* (*ко-врш-ца*), која се од речи *коваршань* разликује само суфиксом; из *коварца* су се могле извести речи: *коварчица* (= *коварц-ща*) и *коварчиши*; према мишљењу наведеном у Rj. V 413 ове су речи постале од турског *quuyurgýk*; са том турском речи могле би имати везе речи *коварчиши*, *коварчица*, али и њих би требало протумачити мешањем: *коварца*, *коварчиши* + *quuyurgýk*. Међу ове речи могао би спадати и глагол *кобаџати* *се*, који се налази и у словеначком и малоруском (Бернек.: *Sl. Wört.* 532); кобаџан (од *кобаџати* *се*) био би мачак који се пребације, скаче правећи кружне покрете својим телом, а тако и *коварџан* (Микл. *Vergl. gram.* II 473); *ковардин* (Rj. V 413) могао би значити свинuti мач: *коварш-* + турски *kürde* + *ин*; и у речима *ковардија* и *коварље* („трава која се савија“, Бернек. *Sl. Wört.* 594) могао би почетни слог претстављати *коло*.

92) *ћайрдаши* = *ћаскаши* + *ардејши* (у значењу: говорити којешта). Тако је *лајрдаш* (говори се у Лепет. Б. Кот.) постало од *лабараш* у вези са овом речи. Помоћу глагола *ардејши*, који је добио разна значења (у С. Рј. 583: *мариши*, *лежаши*) често се праве речи за потсмех као *зайрдејши* („запрдио некакву кустуру за појас“, С. Рј. 199), где овај глагол замењује глагол *задјести*, („ној за појас“ С. Рј. 180) као што замењује глагол *арийасаши* у *арийардејши* („сабљу, мач“, С. Рј. 617); *размешашши* у *расирдејши* („раслрде нам игру“, С. Рј. 660); *забораваш* у *зайрдинаш*; *зайрдаши*, *зайтишавши* у *зайрдиваш*, *зайрдиваше*; *подругивашши* *се* у *подширдинаш* *се*, *подширдавши*, из чега су изведене речи: *подширд*, *подширдач*, *подширдивање*, *подширдица*, *убиши* у *убирдејши* (= убити), за који глагол Вук каже: „у Србији се ово говори у шали, али у Далмацији и у Хрватској говори се баш од збилье“ (С. Рј. 811), што значи да се ту временом изгубило подругљиво значење; тако се могло изгубити подругљиво значење у још којем

случају. Даничић наводи ове речи под кор. „*spard*, od *spar*“, (Кор: 296); не каже да су направљене за потсмех. Овде спада и *зайркењати се* („као потрчати на кога“, С. Рј. 199), реч која је постала од *ардејши* + **затркењати се* (од *затркати се* са наставком *ењ* који има и *дрекењати се*, Марет.: *Gramatika*, стр. 345). Овако се и друге речи, ако су за то згодне, изврну на коју другу реч слична значења, да би се речи дало подругљиво значење. Глагол *клáтиши* (= *клáтати* = брњати, Rj. V 34, 35), да би се његово значење успоредило са значењем споменутог глагола, добио је испред инфинитивног наставка наставак *рњ* наместо наставка *-ињ* (какав имају глаголи: *чамињати*, *плачнјати* итд.; Марет. *Gramatika*, стр. 346), па се на тај начин добио глагол *клайрњати* (= *клапити* = тлапити). *Пршљати* је настало од везе споменутог глагола *са шепљати*; *ардосија* („*res parum valens*“ С. Рј. 584) постало је од *ардосија* или од *грдосија* (*ingens*, С. Рј. 103) на исти начин. Овако је постала и реч *ардељуснушти*, *ардељуска* од мешања споменутог глагола *са љљуснушти*, *љљуска* (говори се у Боки и Дубровнику са значењем: *ћушити*, *ћушка*) у којима се као и у *ардељнушти* (*cadere cum crepitu*, С. Рј. 583; у Лепет. Б. Кот. *ардеџати се* = бацати се) радња која се врши исказује карикираним звуком који та радња производи. Да се и у речима *арњаши* *се*, *арњицав*, *арњицати се* (= бацакати се) осећа исти корен показује употреба речи *арњиц*: „кад се мазга расрди па се баца ногама: удрио му *арњиц* под реп“ (С. Рј. 620). Међу ове речи спада и реч *госпдар*, која је, како је Вук забележио у С. Рј. 100, постала од речи *господар* од шале покраћене.

93) *чайркаши* = *чейкаши* + *аршкакши*, тј. газећи ногама пршкати. Даничић каже да је *чайркаши* „*postaňem* dem. od *čerati*“ (Rj. I 942), али не објашњава одакле *р* у овој речи.

94) *дендерек* [„у пјесми мјесто *дегенек* (vide батина 2): да му даде триста дендерека] = *дегенек* („*tur. degenek*“, Rj. II 331; „*vide батина 2*: ударили му педесет дегенека“ С. Рј. 120) + *дераши* (= „*verbero*, тући“, С. Рј. 121).

95) *нэзграман* (= незгроман = „*golem i grdan*“ Rj. VIII 153) = *нэзграпан* + *грдомран*, *громдрадан*, *огроман*. Маретић каже: „На почетку је riječca *ne*, a *zgromtan* је исто što *ogroman*, само što је на почетку priјedlog s mjesto *o*; prema tome bi se očekivalo, da će *nezgroman* značiti: malen, sitan (tj. ne *ogroman*), али је značenje, kao da nije na početku *ne*; ispredi *nevreme*“ (Rj. VIII 152). Реч *нэзграман* (= незгропан) могла је постати од истих речи, само

помешаних на други начин. За ову реч Маретић каже: „Biće upravo ista riječ koja i *nezgromant*, samo je nejasno - a -“ (Rj. VIII 152).

Стапање ових речи извршило се на два начина. У примерима 1—45 и 67—89 спојио се почетни, мањи или већи, део једне речи са завршним, већим или мањим, делом друге речи или с целом речју *франак + цванцика* = *францика*; *вршјети се + кочити се* = *вркочити се*). У примерима 46—66 и 90—95 у склон нове речи ушао је почетак и свршетак једне речи, а средњи (мањи или већи) део те речи замењен је са једним или више гласова друге речи (*Скадар + Котор* = *Скадар*); понекад је једна реч остала читава, а у њу је уметнут део друге речи *чулати + перушати* = *черчулати*). У сложеницама је друкчије; у њима обично оба саставна дела остају читава; када се пократе, онда је „*prvi ili drugi dio pokraćen tako, da mi je oduzet nastavak*“ (Марет. *Gramatika*, стр. 330), а овде се покраћује и први део речи. У оваковим речима (које су већим делом настале простим мешањем без икаква циља) не осећа се да се у њима налазе елементи из две речи.

Речи под бр. 67—95 праве прелаз између помешаних речи и сложеница. У тим речима (које су постале из мање или више свесне тежње да се нађе згоднији, јачи израз и да реч јаче и лепше изрази слику која треба да се из свести испољи) њихови саставни делови мање више осећају, нагађају. Како су ове речи постале, колико се осећају њихови саставни делови и како их народ схваћа показују оне речи које су свесно начињене на исти начин. Такве су речи: *бубоша* („субота ђачка бубота“, С. Рј. 47) = *бубнушки, башти + субоша*; *врагађур* („На панађуру и на врагађуру“, С. Рј. 75) = *враг* („ни врага“ = ништа, С. Рј. 75) + *панађур*; *скленза* („Нестаде спенза, настаде скленза, С. Рј. 708) = *спенза + склашти се, ћсклашти се, ћдкашти се*; *шуговина* („Трговина неком буде туловина“, С. Рј. 778) = *шуговаше + шговина*. Таква је реч *мрѓур* (бр. 75.); изгледа да је она нарочито направљена за загонетку, а тако и *згриукљашти се*. Таква је и реч *ирасуљ* (В. М. Фасмер, Roczn. Sław II. — У Rj. VII 26). У Rj. поред речи *мотиква* (види бр. 87) налази се и *мотиквас* „ријећ пачићена и љали. А. Шта је то motikvas? Б. То је motika, tikva i kvas, Zagonetka“. И ова свесно начињена реч, у којој се назиру све три речи (иначе се не би могла поставити као загонетка) показује како се у језику склапају и схватају речи ове врсте.

Васо Томановић

Исправке у тези „Акценат у говору села Лепетана“ („Јужнословенски филолог“ књ. XIV, стр. 59—143).

Поред неколико мањих налазе се у овом раду и ове штампарске грешке:

стр.	3 у 6 ретку	оздо	нијансирање	наместо	нијансирања
”	4 „ 20	озго	бчиши	”	бчиши
”	6 „ 4	оздо	бұхвѣ	”	бұхвѣ
”	7 „ 2	озго	кам	”	кам
”	7 „ 11	”	тога	”	тога
”	7 „ 1	оздо	глѣва	”	глѣва
”	11 „ 12	”	кrmѣла	”	кrmѣла
”	11 „ 8	”	4 и 11	”	3
”	13 „ 7	озго	;	”)
”	13 „ 9	”	12 а,	”	12 а)
”	15 „ 2	оздо	изоставити већ	”	злѣто
”	21 „ 8	озго	злѣто	”	злѣто
”	23 „ 4	”	дблаке	”	дблаке
”	24 „ 20	”	росмаріно	”	rosmarіno
”	25 „ 16	”	кразмани	”	кризмани
”	25 „ 17	”	каншонд	”	каншонд
”	27 „ 12	оздо	чейши	”	чейши
”	34 „ 10	озго	лануши	”	лануши
”	34 „ 11	”	лануши	”	лануши
”	35 „ 11	”	йодрѹжњети	”	йорѹжњети
”	36 „ 16	”	лдмим, лдмиш	”	лдмим, лдмиш
”	41 „ 4	”	кđ а ѿш	”	кđ, а ѿш
”	42 „ 20	”	ծծծծ	”	օհօհօ
”	43 „ 17,18	”	резонатором (прсима и главом): тело наместо: резонатором, прсима и главом: тело усне дупље и гркљана	наместо	резонатором (прсима и главом): тело наместо: резонатором, прсима и главом: тело усне дупље и гркљана
”	43 „ 19	”	;	наместо	,
”	44 „ 12	”	;	”	”
”	” „ 16	”	Што? (наместо ѿш). А наместо: што?	наместо ѿш	што?
стр.	44 у 17	озго	тї). А	наместо	тї), а
”	45 „ 16	оздо	јест'	”	јест!
”	” „ 3	”	вбїиште	”	вїйтите
”	46 „ 20	озго	вёліка	”	велика
”	” „ 16	оздо	шражсе, шражже	”	шражсу, шражсу
”	” „ 8	”	о=a	”	а
”	48 „ 1	озго	чўј	”	чўј
”	” „ 19	”	ајдете)	”	ајдете;
”	” „ 20	”	хайдеше	”	хайдеше)
”	” „ 9	оздо	језјс	”	Језјс
”	” „ 2	”	наседлм	”	на се — дам
”	50 „ 5	озго	орцаалабанда	”	орцаалабанда
”	” „ 8	”	ала дна	”	алабдана